



Stärk medlemmarnas röst vid val av partiledare

Rapport till partirådet 2020.

Partistyrelsens förslag till partirådet 2020



PARTISTYRELSENS FÖRSLAG TILL PARTIRÅDET

Partistyrelsen yrkar:

1. att partirådet fattar principbeslutet att val av partiledare i Liberalerna ska föregås av obligatorisk rådgivande medlemsomröstning, förutsatt att det finns minst två kandidater som har erforderligt stöd inom partiet

2. att partirådet uppdrar åt partistyrelsen att till landsmötet 2021 lägga fram förslag till stadgeändringar i enlighet med detta

3. att partirådet uppdrar åt partistyrelsen att göra en generell översyn av stadgarna i syfte att säkerställa att systemet för omröstningar är rättssäkert och motståndskraftigt mot försök till otillbörlig påverkan

BAKGRUND

Även om det svenska partiväsendet har förändrats de senaste decennierna skulle en besökare från 1900-talets början känna igen sig i hur dagens partier styrs internt. Den indirekta beslutsmodellen, där medlemsinflytandet utövas genom ombud som i sin tur fattar besluten, är sig lik. Alla partier som är etablerade i svensk rikspolitik väljer sina partiledare (eller motsvarande) på samma sätt.

Partistyrelsen anser att det nu är dags för Liberalerna att gå i täten för att stärka medlemsinflytandet. Vi föreslår att Liberalerna, som första svenska parti, inför obligatoriska rådgivande medlemsmöröstningar när partiledare ska väljas.

Bakgrunden till rapporten är det uppdrag som landsmötet 2017 gav till partistyrelsen om att se över formerna för val av partiledare. Uppdraget skulle ha redovisats till landsmötet 2019, men kunde inte fullföljas i tid för detta. Landsmötet 2019 förnyade därför uppdraget och beslutade att ett ställningstagande i principfrågan ska ske vid partirådet 2020. Eftersom partiets stadgar endast kan ändras av landsmöte får eventuella stadgeändringar därefter behandlas vid landsmötet 2021.

Denna rapport bygger på ett arbete som genomförts av en arbetsgrupp under ledning av riksdagsledamoten Fredrik Malm och med Juno Blom, Lisa Flinth, Catrin Eliasson och Mathias Sundin som övriga ledamöter. Sekreterare i gruppen var Martin Andreasson. Gruppen har bland annat genomfört även ett samråd

till förbund och föreningar i Liberalerna samt en särskild enkät till Liberalernas medlemmar, och höll även ett webbseminarium där bland andra statsvetaren Jenny Madestam medverkade (https://www.youtube.com/watch?v=QV_jDY8Fm_w). Det förslag som partistyrelsen nu lägger fram till partirådet bygger på gruppens arbete.

1. DAGENS SYSTEM I LIBERALERNA

1.1 Val av partiledare och andra uppdrag

I likhet med alla andra riksdagspartier i Sverige är Liberalerna uppbyggt efter principen om indirekt demokrati. Medlemmarna styr direkt sina avdelningar, och utser även ombud som företräder dem vid beslut på regional och central nivå.

I dag väljs partiledaren av ombuden på Liberalernas landsmöte. På landsmötet väljs också partiets två vice partiordförande, de 21 ledamöterna av partistyrelsen samt revisorer, granskningsutskott och valberedning. De landsmötesvalda medlemmarna av partistyrelsen väljer i sin tur partisekreterare, som är partistyrelsens tjugofemte medlem.

Valberedningen har ansvar för nomineringsarbetet till nästa landsmöte. Enligt partiets stadgar ska valberedningen lägga fram förslag på samtliga poster i partistyrelsen samt revisorer och granskningsutskott. Ansvar för att ta fram förslag på valberedning ligger enligt stadgarna på landsmötets ordförande och vice ordförande.

Valberedningen ska enligt stadgarna bestå av ordförande och ytterligare sex ledamöter. Normalt brukar landsmötet välja sex personer med förankring i olika delar av landet, och den sjunde personen utses att representera ungdomsförbundet.

Hur valberedningen arbetar för att ta fram sina förslag är inte reglerat i stadgarna, utan det bestämmer valberedningen själv. I god tid före ett landsmöte brukar valberedningen alltid utlysa en nomineringstid och be om namnförslag till alla uppdrag som ska väljas. Nomineringar brukar inkomma från både förbund, lokala föreningar och enskilda medlemmar. Valberedningen kan därutöver ta fram egna namnförslag.

När landsmötet närmar sig brukar valberedningen vara färdig med sitt förslag och offentliggöra det. På landsmötet kan ytterligare nomineringar göras. Finns det flera kandidater till ett och samma uppdrag brukar beslut normalt fattas genom slutna omröstning.

Den som väljs måste enligt stadgarna ha fått mer än hälften av de avgivna rösterna. Om fler än två kandidater ställer upp och ingen får egen majoritet i första omgången hålls en ny röstningsomgång mellan de två kandidater som fått flest röster.

1.2 Tidigare diskussioner om medlemsomröstningar

Frågan om att hålla medlemsomröstningar inför val av partiledare har diskuterats från tid till annan. Eftersom stadgarna föreskriver att beslutet ska tas av landsmötesombuden har det i så fall handlat om rådgivande omröstningar.

Inför stadgerevisionen 2007 diskuterades att

skriva in i stadgarna att partiets valberedning skulle ha rätt att ordna rådgivande omröstning som ett led i nomineringsprocessen när en ny partiledare skulle väljas. Förslaget fördes dock inte in i stadgarna.

Vid flera landsmöten har det förekommit motioner som föreslagit stadgeändringar, antingen om att rådgivande partiledaromröstning ska hållas eller att själva beslutet om val av partiledare ska göras genom medlemsomröstning. Vid landsmötet 2017 beslutade landsmötet att ge partistyrelsen att utreda frågan och återkomma med sina slutsatser. Det är denna utredning som nu genomförs och ska redovisas till partirådet 2020.

Det finns inga stadgemässiga hinder mot att hålla rådgivande nationell medlemsomröstning om partiledarval, men någon sådan har hittills inte hållits.

År 2017, då Birgitta Ohlsson utmanade Jan Björklund om partiledarposten, höll Liberalerna

i Östergötlands län en rådgivande medlemsomröstning bland sina medlemmar. Inför valet av ny partiledare 2019 efter Jan Björklund höll ett antal förbund rådgivande omröstningar mellan de tre kandidaterna på partiledarposten: Johan Pehrson, Nyamko Sabuni och Erik Ullenhag. Rådgivande omröstningar hölls även i vissa kommunföreningar och stadsdelsföreningar. Eftersom dessa rådgivande omröstningar var regionala eller lokala initiativ varierade röstningsreglerna och genomförandet.

1.3 Tidigare partiledarskiften

Liberalerna bildades 1934 under namnet Folkpartiet. Gustaf Andersson i Rasjön valdes till partiets förste ordförande. Därefter har totalt tio partiledarskiften inträffat.

Tre partiledarskiften har således skett medan partiet suttit i regering. Öppen konkurrens mellan flera partiledarkandidater har förekommit vid minst tre partiledarval. Ingen sittande partileda-

Årtal och ny ledare	Partiet i regering?	Nya partiledaren riksdagsledamot?	Övrigt
1944: Bertil Ohlin	Ja	Ja	Världskrig. De krigförande makterna utövar starkt internationellt tryck mot Sverige.
1967: Sven Wedén	Nej	Ja	FP största oppositionsparti
1969: Gunnar Helén	Nej	Nej	
1975: Per Ahlmark	Nej	Ja	
1978: Ola Ullsten	Ja	Ja	Starka inre motsättningar i trepartiregeringen. Ola Ullsten blev några månader senare statsminister i en enpartiregering
1983: Bengt Westerberg	Nej	Nej	Öppen konkurrens mellan fyra kandidater: Ingemar Eliasson, Birgit Friggebo, Björn Mohlin och Bengt Westerberg. Vid landsmötet återstod endast en kandidat.
1995: Maria Leissner	Nej	Nej	Djup ekonomisk kris i Sverige. Öppen konkurrens mellan tre kandidater: Bo Könberg, Maria Leissner och Anne Wibble. Alla tre kandiderade fram till landsmötet. Valet skedde i två röstningsomgångar där ingen fick majoritet i första omgången. Valberedningens kandidat Könberg slogs ut i första omgången och Leissner vann mycket knappt den andra mot Wibble.
1997: Lars Leijonborg	Nej	Ja	
2007: Jan Björklund	Ja	Ja	
2019: Nyamko Sabuni	Nej	Nej	Långtgående samarbete med regeringen. Öppen konkurrens mellan tre kandidater: Johan Pehrson, Nyamko Sabuni och Erik Ullenhag. Vid landsmötet återstod endast en kandidat.

re har blivit avsatt genom en partiledaromröstning, utan alla har aviserat sin avgång i förväg. Ett antal avgångar har dock varit mer eller mindre framtvungade av omständigheterna, t.ex. att partiledaren saknat stöd i partiet för sig eller sin politik, sjukdom eller andra personliga omständigheter. Det enda tillfälle då en ledande kandidat öppet utmanat en sittande partiledare var då Birgitta Ohlsson i juni 2017 utmanade Jan Björklund. I augusti 2017 drog hon tillbaka sin kandidatur och Björklund omvaldes.

Tiden mellan avgångsbesked och val av ny partiledare har varierat. Det snabbaste skiftet är Ahlmark/Ullsten 1978, som skedde på en dryg månad. Normalt har skiftena tagit minst tre månader. Skiftet Björklund/Sabuni 2019 skedde på fyra och en halv månad, vilket i sammanhanget är en förhållandevis lång tid.

2. PARTILEDARVAL I NÅGRA ANDRA PARTIER OCH LÄNDER

Sverige

Alla svenska riksdagspartier väljer sin partiordförande (eller, för Miljöpartiets del, sina språkrör) på samma sätt som Liberalerna, dvs. genom omröstning bland ombuden till det högsta beslutande nationella organet.

Danmark och Norge

Liberalernas systerpartier i Danmark och Norge (Venstre och Radikale Venstre resp. Venstre) väljer sin ordförande på samma sätt som Liberalerna i Sverige.

Finland

Liberalernas systerparti i Finland, Svenska folkpartiet, väljer sin ordförande genom indirekt valsätt på samma sätt som Liberalerna i Sverige.

Gröna förbundet, som är Miljöpartiets systerparti, har genomfört de två senaste partiledarskiftena genom kongressbeslut som föregicks av rådgivande medlemsomröstning. Rösträkningen slutfördes inför kongressens öppnande, och valresultatet tillkännagavs på kongressen.

Omröstningarna genomfördes enligt den valmetod som kallas ”enkel överförbar röst” (single transferrable vote), och som bland annat tillämpas i alla val i Irland. I detta valsätt har väljaren möjlighet att rangordna kandidaterna i den ordning hen vill. Väljaren är inte skyldig att rangordna alla kandidater. På så vis kan väljaren påverka röstningens utfall, även om förstahandskandidaten inte blir vald.

Exempel på röstning med enkel överförbar röst: Tre kandidater ställer upp, Albin, Beata och Camilla. Den som väljs måste ha mer än 50 procent av rösterna.

100 medlemmar deltar i omröstningen och förstahandsrösterna fördelar sig med 35 röster på Albin, 40 röster på Beata och 25 röster på Camilla. Eftersom Camilla fått minst röster stryks hennes namn och hennes valsedlar omfördelas efter hur hennes väljare angett sitt andrahandsalternativ. Av hennes 25 väljare har 17 i andra hand röstat på Albin och sex på Beata, medan två inte har angett något andrahandsval.

Därefter görs en ny rösträkning av de nu 98 röster som återstår. Albin har då totalt $35 + 17 = 52$ röster och Beata har $40 + 6 = 46$ röster.

Eftersom Albin har fått mer än hälften av rösterna i andra omgången är han vald.

Storbritannien

Liberalernas systerparti Liberaldemokraterna tillämpar partiledarval genom beslutande medlemsomröstning. Samma sak gäller för Tories och Labour. I alla tre partier finns strikta regler på vilka som får kandidera som partiledare och i vilka situationer som partiledaromröstning ska genomföras. Bland annat föreskrivs det i alla tre partierna att partiledaren måste sitta i

parlamentet.

Liberaldemokraterna

Partiledaren måste enligt stadgarna vara parlamentsledamot. Om partiledaren avgår i förtid är vice partiledaren (som också måste vara parlamentsledamot) eller gruppledaren (chief whip) tillförordnad partiledare.

Medlemsomröstning ska hållas i följande fall:

1. När sittande partiledare begär ny partiledaromröstning
2. När partiledaren avlider eller blir ur stånd att arbeta
3. När partiledaren förlorar sitt mandat i parlamentets underhus
4. När partiledaren meddelar sin omedelbara eller kommande avgång
5. När en majoritet av partiets ledamöter i underhuset röstar för misstroende mot partiledaren
6. När minst 75 lokala partiorganisationer enligt en särskild procedur begär detta
7. När det har gått minst ett år sedan det senaste parlamentsvalet och partiet är i opposition. Dock kan partiets styrelse med kvalificera majoritet skjuta upp valet högst ett år.

Partiledaren sitter tills vidare, men punkt 7 gör att förtroendet för sittande partiledare regelbundet kan prövas (dock med undantag för de perioder då partiet sitter i regering). Vid medlemsomröstning om partiledare fastställer partiets styrelse tidsplan. Valmetoden är den som beskrevs ovan gällande Gröna förbundet i Finland, dvs. enkel överförbar röst.

Den som kandiderar som partiledare måste sitta i parlamentets underhus och måste ha samlat stöd av minst 10 procent av ledamöterna i underhuset samt minst 200 partimedlemmar i minst 20 lokala avdelningar.

Tories (Conservative Party)

Partiledaren måste enligt stadgarna sitta i parlamentet. Partiledaren väljs av partiets medlemmar (inklusive medlemmarna i det skotska konservativa partiet).

När partiledarval utlyses ska ett särskilt partiorgan, the 1922 committee, som består av samtliga partiets ledamöter i under- och överhuset, snarast möjligt presentera en eller flera partiledarkandi-

dater. Reglerna för hur urvalet av kandidater går till fastställs av det verkställande utskottet för 1922 års kommitté.

Om det efter arbetet i 1922 års kommitté bara återstår en enda kandidat blir hen ny partiledare, om inte partistyrelsen beslutar att detta val ska bekräftas genom medlemsomröstning. Om det däremot finns minst två kandidater hålls alltid medlemsomröstning. I omröstningen får bara de medlemmar rösta som tillhörde partiet innan partiledarvalet utlystes och som vid omröstningens start varit medlemmar minst tre månader.

Vid medlemsomröstning om partiledare fastställer partiets styrelse tidsplan. En kandidat måste få minst 50 procent av medlemmarnas röster för att väljas.

Vid det senaste partiledarskiftet

(då Theresa May efterträddes av Boris Johnson) nominerades totalt tio partiledarkandidater. I enlighet med regelverket genomfördes först ett antal urvalsomröstningar bland parlamentsledamöterna för att gallra fram de ledande kandidaterna.

För att alls få ställa upp i den första urvalsomröstningen krävdes stöd från minst åtta parlamentsledamöter. I själva omröstningen krävdes minst 5 procent av rösterna i parlamentsgruppen för att gå vidare till omröstning nummer två. Vid den andra röstningsomgången höjdes tröskeln så att kandidaten behövde minst 10 procent av rösterna för att gå vidare. I varje följande omgång togs den kandidat bort som fått minst antal röster, ända tills det bara återstod två kandidater.

Totalt krävdes fem omröstningar i parlamentsgruppen för att få fram två kandidater: Boris Johnson och Jeremy Hunt. Dessa namn fördes vidare till medlemsomröstning, som Boris Johnson vann med 66 procent mot 34.

Det konservativa partiet beräknades år 2018 ha 124 000 medlemmar. Inför partiledarvalet i juni 2019, då Boris Johnson valdes, ökade medlemstalet kraftigt till 160 000 medlemmar och i augusti 2019 beräknades partiet ha 180 000 medlemmar.

Labour

Partiledaren måste enligt stadgarna sitta i parlamentets underhus. Om partiledarposten är vakant måste kandidater till uppdraget ha stöd av minst 10 procent av ledamöterna i parlamentsgruppen samt stöd av minst 5 procent av lokala valkretsorganisationer, alternativt stöd av minst tre sidoorganisationer (varav minst två ska vara fackförbund) som tillsammans omfattar minst 5 procent av antalet sidomedlemmar (affiliated membership). Om någon utmanar en sittande partiledare om uppdraget måste motkandidaten ha stöd av minst 20 procent av ledamöterna i parlamentsgruppen.

Vid en medlemsomröstning får alla rösta som blivit medlemmar före en tidpunkt som ligger minst två veckor efter att tidsplanen för partiledarval har offentliggjorts och minst tre veckor före slutdatumet för medlemsomröstning. I övrigt finns inga krav på hur länge personen ska ha varit medlem. Rösträtt tillkommer alla som är medlemmar i partiet (party members), medlemmar i fackförbund eller andra sidoorganisationer som registrerat sin individuella partitillhörighet (affiliated supporters) samt registrerade sympatisörer (registered supporters). Alla röster räknas lika, oavsett om de kommer från partimedlemmar, sidomedlemmar eller sympatisörer. Endast en röst per person kan avges.

Valmetoden är den som beskrevs ovan gällande Gröna förbundet i Finland, dvs. enkel överförbar röst.

När Jeremy Corbyn valdes 2015 skedde detta efter en medlemsomröstning. Fyra personer fick tillräckligt många nomineringar inom parlamentsgruppen för att kunna ställa upp: Jeremy Corbyn, Andy Burnham, Yvette Cooper och Liz Kendall.

Under 2015 ökade antalet partimedlemmar i Labour kraftigt, från cirka 200 000 till drygt 290 000. Därtill kom cirka 150 000 individuellt registrerade medlemmar i sidoorganisationer som fackförbund, samt drygt 110 000 registrerade sympatisörer. Totalt hade drygt 550 000 personer rösträtt.

I omröstningen fick Jeremy Corbyn 49,6 procent av medlemmarnas röster, det vill säga färre än hälften. Han vann ändå i första omgången eftersom han erhölet 57,6 procent av rösterna från medlemmar i sidoorganisationer samt hela 83,8 procent av rösterna från registrerade sympatisörer. Därmed fick han totalt 59,5 procent av rösterna totalt, och blev vald.

3. NÅGRA UTGÅNGSPUNKTER

Det finns många olika tänkbara sätt att organisera valet partiledare, men oavsett hur systemet utformas mer i detalj finns det några faktorer som är grundläggande – i alla fall i ett parti som i likhet med Liberalerna är uppbyggt enligt folkrörelsemodellen. Det är:

- Ska valet av partiledare göras av ombuden på det högsta beslutande organet – landsmötet?
- Ska medlemmarna ges möjlighet att formellt ge sin mening i en omröstning inför partiledarvalet?

Utifrån dessa två frågor kan man definiera tre grundläggande modeller.

Om svaret på första frågan är ”ja” och svaret på andra frågan är ”nej” landar man i den modell som rått i vårt parti fram till 2019, det vill säga att partiledarvalet bereds genom traditionellt valberedningsarbete och valet sker genom val av ombuden på landsmötet.

Om svaret på båda frågorna är ”ja” landar man i en modell med en obligatorisk rådgivande omröstning bland medlemmarna, medan det slutliga beslutet fattas av ombuden på landsmötet.

Om svaret på första frågan är ”nej” lyfts frågan om partiledarval bort från landsmötet. Den modell som i så fall ligger närmast till hands är en direkt beslutande medlemsomröstning, till exempel som i de brittiska partierna.

Även om det går att teoretiskt tänka sig andra modeller är det dessa tre som har flest motsvarigheter i verkligheten och som enligt samrådet har störst stöd i partiet. Det är alltså dessa modeller som partistyrelsen anser är mest relevanta att analysera. För alla tre finns argument som talar för och emot. Nedanstående sammanställning är inte uttömmande.

1. Indirekt val på landsmöte (dagens modell)

Argument för:

- Det är rimligast att partiledaren väljs av samma organ som tar de viktigaste besluten om partiets politik
- Valberedningen får chansen att lägga fram ett samlat förslag till partistyrelse
- Det ger utrymme för olika delar av partiet att jämkas ihop sig om ett namn som alla kan stå bakom

Argument emot:

- Det blir svårt för medlemmen att påverka på riktigt
- Det saknas öppenhet och insyn i processen
- Ombuden på landsmötet kan inte trovärdigt representera sina medlemmar i personfrågor

2. Obligatorisk rådgivande medlemsomröstning

Argument för:

- Det ger starkare röst för den enskilde medlemmen
- Det ger valberedningen möjlighet att tolka resultatet och väga in andra hänsyn
- Det gör det mer betydelsefullt att vara med i Liberalerna

Argument emot:

- Det blir i praktiken beslutande eftersom valberedningen får svårt att gå emot resultatet
- Ett lågt valdeltagande kan undergräva omröstningens legitimitet
- En rådgivande omröstning riskerar att inte tas på allvar av medlemmarna

3. Beslutande medlemsomröstning

Argument för:

- Det lägger makten hos de enskilda medlemmarna
- Det stärker kopplingen mellan gräsrotterna och partiets högsta ledning
- Det förnyar politiken och gör det mer betydelsefullt att vara medlem i Liberalerna

Argument emot:

- En hård valkampanj kan splittra medlemmarna i skilda läger
- Det finns risk att partiet påverkas utifrån av aktörer som skriver in sig som medlemmar enbart för att påverka partiet åt ett visst håll
- Partistyrelsen är ett lag, och det blir svårt för valberedningen att beakta resultatet av medlemsomröstningen i sitt arbete med att nominera till övriga poster i partistyrelsen

4. RESULTATET AV SAMRÅD OCH ENKÄTER

Under maj månad skickades ett brett samrådsmaterial ut till förbund (tidigare länsförbund), kommunföreningar och lokala föreningar i Liberalerna. Dessutom gick en förenklad enkät via e-post ut till alla partiets medlemmar.

Både i samrådssvaren och i medlemsenkäten uttalas ett tydligt stöd för införande av obligatoriska medlemsomröstningar. Den modell som har allra starkast stöd, särskilt bland förbunden, är en obligatorisk rådgivande medlemsomröstning innan det slutliga valet av partiledare görs av ombuden på landsmötet.

4.1 Samrådssvar från förbunden

Totalt inkom samrådssvar från 18 av 21 förbund, vilket är ett glädjande högt utfall. Svaren visar på ett starkt stöd för att förändra reglerna för att välja partiledare. Två förbund förordar dagens system medan 15 förbund vill införa obligatorisk medlemsomröstning. Ytterligare ett förbund uttalar fördelar både med dagens system och medlemsomröstning. Om obligatorisk medlemsomröstning införs förordar detta förbund att den omröstningen i så fall blir rådgivande.

Tre förbund uttalar stöd för beslutande medlemsomröstning, medan elva förbund förespråkar rådgivande medlemsomröstning. Därtill uttalar sig ytterligare ett förbud generellt för medlemsomröstning men håller öppet för flera olika modeller, både rådgivande och beslutande.

Dagens system förordas av Västmanland

och Örebro län. I sitt samrådssvar framför Västmanland även att det bör förtydligas vilken roll och mandat ombuden har. Örebro län kan i andra hand även tänka sig obligatorisk rådgivande omröstning, med tydliga direktiv om hur medlemsomröstningen ska genomföras och hur stor andel av medlemmarna som måste delta för att omröstningen ska anses rådgivande.

Obligatorisk rådgivande medlemsomröstning förordas i samrådssvaren från Blekinge, Dalarna, Gävleborg, Kalmar län, Kronoberg, Södermanland, Uppsala län, Värmland, Västerbotten, Västernorrland och Västsvrige. I svaret från Blekinge pekas på att detta ger ökat medlemsengagemang och stärker förankringen hos medlemmarna. Blekinge framhåller samtidigt att nya perspektiv kan komma upp på beslutande landsmöte som gör att ombuden måste göra egna bedömningar. I svaret från Dalarna nämns att valberedningen bör genomföra omröstningen. I svaret från Gävleborg motiveras detta med: "Samtidigt som medlemmarna får möjlighet att uttrycka sin åsikt innebär det att landsmötet tar det slutliga beslutet att det finns en viss flexibilitet och handlingsutrymme för partiet i processen ifall något skulle inträffa." Kalmar län förordar provval följt av beslut på landsmöte. Kronoberg framhåller att en omröstning förutsätter mer än en kandidat. Södermanland anser att det är viktigt med rådgivande medlemsomröstningar för ett större medlemsinflytande och mervärde till medlemskapet i Liberalerna, samtidigt som det är viktigt att ombuden på landsmötet som

fattar beslutet i rad med andra viktiga personval och sakpolitiska områden. Uppsala län anser att omröstningen bör ordnas nationellt och att svaren bör skickas till valberedningen. Värmland anser att en likformad rådgivande medlemsomröstning, arrangerad genom riksorganisationen, bör föregå varje partiledarval i framtiden. Västerbotten anser att rådgivande omröstningar är önskvärt för att alla ska få vara med i processen och för att medlemskapet ska ha betydelse. Västernorrland anser att rådgivande omröstningar behövs för att alla ska kunna vara med att påverka, samtidigt som de valda ombuden kan väga in ifall några förutsättningar förändras inför landsmötet. Västsvrige ser rådgivande omröstningar som ett system som ger en aktiv möjlighet och säkrar medlemmarnas inflytande på ett likvärdigt sätt genom en nationell omröstning.

Beslutande medlemsomröstning förordas i samrådsvaren från Gotland, Jönköpings län och Skåne. Gotland anser att detta är det mest demokratiska systemet. Förbundet i Jönköpings län skriver bland annat att ett ökat medlemsinflytande kommer att vitalisera partiet. Skåne skriver att de signaler en direktdemokratisk process sänder är av stort värde och övervinner de utmaningar det innebär.

Stockholms län anger i sitt samrådssvar att det finns fördelar med dagens process, samtidigt som det också kan övervägas obligatorisk medlemsomröstning som i så fall ska vara rådgivande. Vad som talar för dagens system är att detta svarar upp mot en demokratisk process som är den vanliga i större föreningar, där medlemmarna väljer ombud som företräder dem på regional och nationell nivå. Ombuden är betrodda att utifrån sina avvägningar fatta beslut för medlemmarnas räkning, bland annat välja personer som ordförande och till styrelsen. Samtidigt går utvecklingen mot att medlemmarna önskar ett större direkt inflytande. Partiledaren får allt större betydelse för partierna. Detta skulle kunna vara ett skäl till att överväga rådgivande medlemsomröstning om partiledare, menar Stockholms län. Stockholms län ger också ett antal synpunkter på hur omröstningen i så fall bör genomföras för att vara rättssäker, bland annat att den genomförs i ett sammanhang i hela landet och att det ska finnas möjlighet att i efterhand kontrollräkna rösterna.

Östergötland förordar medlemsomröstning, och

ser fördelar med både rådgivande och beslutande sådana. En rådgivande omröstning innebär enligt förbundet att valberedningen måste göra en helhetsanalys där mycket stor hänsyn tas till den rådgivande medlemsomröstningen. Modellen förhindrar viss problematik som skulle kunna vara förenat med en direkt beslutande medlemsomröstning som exempelvis otillbörlig påverkan. En beslutande omröstning skulle enligt Östergötland vitalisera politiken, bland annat genom att medlemmar och ledning kommer närmare varandra och genom att fokus hamnar på vad de enskilda medlemmarna tycker. Förbundet framhåller dock att mycket arbete i så fall behöver göras för att minimera de största negativa riskerna som kan identifieras med en sådan modell.

4.2 Samrådssvar från föreningarna

Totalt inkom 44 samrådssvar från kommunföreningar och lokala föreningar. Av dessa meddelande två föreningar att de avstod från att ta ställning. Tio föreningar förordade dagens system, nitton förespråkade obligatorisk rådgivande omröstning och elva tog ställning för beslutande omröstning. Därtill kommer en förening som uttalade fördelar med antingen dagens system eller obligatorisk rådgivande omröstning och en förening som generellt tog ställning för medlemsomröstning.

4.3 Enkät svar från medlemmarna

Totalt inkom 1 275 svar på medlemsenkäten. Av dessa förordade 18 procent dagens system medan 79 procent förordade någon form av obligatorisk medlemsomröstning. Av dessa 79 procent föredrog 41 procent obligatorisk rådgivande medlemsomröstning, medan 38 procent förespråkade beslutande omröstning. De återstående 3 procenten gav egna förslag som beskrevs i fritext.

Medlemmarna fick även svara på några bakgrundsfrågor om sig själva. 6 procent hade varit medlemmar i kortare tid än ett år, 29 procent hade varit medlemmar i 1–5 år, 15 procent hade varit medlemmar i 6–10 år och hela 50 procent hade varit medlemmar minst 10 år. Av de svarande var det 76 procent som hade eller hade haft förtroendeuppdrag för Liberalerna, antingen på ett politiskt uppdrag eller internt i partiet.

Av detta framgår att de svarande i medlemsenkäten inte är helt representativa för den genomsnittliga medlemmen. Partistyrelsen menar dock att detta inte behöver undergräva enkät svarens

relevans. Enkäten handlar om en interndemokratisk systemfråga och om för- och nackdelar med olika former för val till förtroendeuppdrag. Det är naturligt att det bland de svarande finns en överrepresentation av personer som själva varit föremål för sådana valprocesser och därför kanske haft extra stor anledning att fundera över reglerna för sådana val.

Mer bekymmersamt är att det finns en obalans mellan könen bland de svarande: 67,9 procent män mot 31,3 procent kvinnor (resterande valde alternativet "annat/vill ej uppge"). Denna manliga överrepresentation är klart större än i medlemskåren i stort (där den är cirka 55/45).

5. DAGS FÖR FÖRNYELSE

Demokratin måste hela tiden utvecklas och vinnas för nya generationer. Detta konstaterande gäller för stater, men också för politiska partier. Partistyrelsen menar att det är dags för Liberalerna att förnya formerna för att välja partiledare.

Partistyrelsens förslag är att det blir obligatoriskt med en rådgivande medlemsomröstning inför val av partiledare på landsmötet. Dagens indirekta demokrati, där medlemmarna väljer ombud som representerar dem på landsmötet, kompletteras därmed med ett starkt direktdemokratiskt inflytande.

Det finns flera tunga skäl för detta. Ett centralt argument är att det stärker det personliga medlemsinflytandet. Den enskilda medlemmen får helt enkelt mer att säga till om i utvecklingen av det liberala partiet. Därmed ökar medlemskapets betydelse, vilket i förlängningen gör det mer attraktivt att vara medlem i Liberalerna. De flesta som går med i ett parti gör det inte bara för att visa sitt stöd som passiva medlemmar, utan också för att vara med och påverka. Att stärka medlemsinflytandet vid partiledarval bidrar till detta. Det ligger också helt i linje med vad medlemmarna själva förväntar sig, något som framkommer av svaren i arbetsgruppens enkät.

En tänkbar invändning är att rådgivande omröstningar vid partiledarval blir ett främmande inslag i interndemokratin, eftersom rådgivande medlemsomröstningar inte hålls inför några andra interna partiuppdrag som väljs på landsmötet.

Partistyrelsen menar dock att den invändningen väger lätt. Den som är partiledare för Liberalerna är partiets absolut främsta företrädare och har en mycket viktig roll för partiets arbete, politikutveckling och framtoning hos väljare och allmänhet. Det är då rimligt att medlemmarna direkt ska kunna vara med och säga sin mening om vem som bör väljas. Erfarenheterna från de lokala och regionala omröstningar som hölls inför partiledarvalet 2019 visar också att intresset var stort från medlemmarna att kunna göra detta.

I dag föreskriver partiets stadgar att rådgivande medlemsomröstningar i form av provval ska hållas innan landsmöte eller partiråd fastställer listan till Europaparlamentet. Rådgivande omröstningar är också normen när valsedlar till riksdag, regionfullmäktige och kommunfullmäktige ska fastställas. När medlemmarna alltså redan har rätt att uttrycka sin åsikt om vem som bör stå på en valsedel menar partistyrelsen att det också är rimligt att medlemmarna på samma sätt ges chansen att säga vem som bör bli partiledare.

När det moderna partiväsendet växte fram för drygt hundra år sedan var samhället ett helt annat. Långsamma kommunikationer och avsaknaden av dagens mediemiljö gjorde att den enskilde partimedlemmens möjligheter att påverka sitt parti i allt väsentligt skedde genom den lokala partiorganisationen. De lokala ombud som valdes till partiets beslutsorgan på högre nivåer var i mycket högre utsträckning än i dag medlemmarnas språkrör. Partiernas

medlemsantal var också mycket högre än i dag; så sent som i början av 1960-talet hade exempelvis det dåvarande Folkpartiet över 100 000 medlemmar.

Nutida kommunikationsmöjligheter gör att det i dag är mycket lättare för den enskilda medlemmen att ha kontakt direkt med partiets företrädare på riksnivå. Medlemmar är inte beroende av sin lokalförening för att kontakta partiet nationellt eller få information från riksnivån. Avståndet mellan medlemmen och den nationella nivån har minskat radikalt. Det är naturligt att medlemmen då också får möjlighet att direkt säga sin mening om vem som ska vara partiledare nationellt.

Ett antal viktiga överväganden behöver göras inför införandet av obligatorisk rådgivande medlemsomröstning. Detta tas också upp i många av samrådssvaren. Till exempel förefaller det rimligt att den rådgivande omröstningen bara hålls om det finns mer än en kandidat till partiledarposten. För att omröstningen ska upplevas som meningsfull bör det också finnas någon form av kvalificeringsregel för kandidater, till exempel att de ska kunna uppvisa någon form av minimistöd för sin kandidatur. Så ser det också ut t.ex. i de brittiska partierna.

En särskild fråga är hur det ska förebyggas att medlemsomröstningar gör partiet sårbart för påverkansoperationer utifrån. Partistyrelsen anser det självklart att det system som partiet väljer ska vara robust och rättssäkert och kunna fungera i både krig och fred. Detta är dock inget argument emot rådgivande medlemsomröstningar, utan visar bara på betydelsen av att det finns ett väl genomtänkt regelverk för hur dessa ska genomföras. Det är av yttersta vikt att rådgivande medlemsomröstningar kan genomföras på ett rättssäkert sätt och att röstningssystemet är robust mot otillbörlig påverkan. Otillbörlig påverkan kan t.ex. handla om att ett elektroniskt röstningssystem blir hackat, men kan också handla om att personer som inte stöder den liberala ideologin ansluter sig till partiet enbart i syfte att påverka det i ett visst håll. Sådana påverkansförsök kan komma från politiska grupperingar men också från andra aktörer.

Att införa ett system med obligatorisk rådgivande medlemsomröstning innebär stadgeändring. Eftersom stadgeändring bara kan göras

av landsmöte bör partirådet ge partistyrelsen i uppdrag att ta fram sådana förslag till landsmötet 2021. I samband med detta bör partistyrelsen också få i uppdrag att göra en generell analys av vilka stadgeändringar som behöver göras för att motverka otillbörlig påverkan i samband med röstningar.